

Miejscowe planowanie przestrzenne jako narzędzie ochrony i kształtowania środowiska

Krzysztof Gawroński
Akademia Rolnicza w Krakowie

1. Wstęp

Nowe przepisy o zagospodarowaniu przestrzennym dostosowują system planowania przestrzennego do zmieniających się warunków ustrojowych i gospodarczych w naszym kraju. U podstaw nowej „filozofii” planowania leży idea jego dostosowania do wymogów gospodarki rynkowej, zachowania samodzielności gmin oraz ochrony środowiska przyrodniczego.

Obowiązująca ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym [Ustawa...1994a] wprowadziła ekologiczne kryterium rozwoju jako podstawowe dla całokształtu gospodarki przestrzennej. Na wszystkich szczeblach planowania (krajowego, regionalnego i miejscowego) zaistniała konieczność zmiany hierarchii celów. Za nadrzędne cele rozwoju uznano cele ekologiczne to jest zapewnienie ciągłości funkcjonowania przyrody oraz cele społeczne wśród których szczególnie miejsce ma zapewnienie odpowiedniej jakości życia człowieka.

Pojęcie „planowanie przestrzenne” ma stosunkowo szeroki zakres, np. Pogodziński [1975] definiuje planowanie przestrzenne jako „zespół instytucji, metod i działań służących racjonalnemu gospodarowaniu przestrzenią”. Pojęcie to odnosi się także do lokalizacji inwestycji, kontroli realizacji ustaleń planów, a także dokonywania ocen stanu zagospodarowania przestrzennego obszarów.

Podstawowym aktem prawnym regulującym złożony proces gospodarowania przestrzenią, jest ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym [Ustawa...1994a] W myśl tej ustawy zadaniem planowania przestrzennego jest przeznaczanie terenów na określone cele oraz ustalenie zasad zagospodarowania tych terenów, przyjmując rozwój zrównoważony jako podstawę tych działań.

W złożonym procesie rozwoju społeczno-gospodarczego następują zmiany i przekształcenia środowiska przyrodniczego, zużywają się lub niszczą jego zasoby oraz zmieniają się jego cechy. Wywołuje to także zmiany w struk-

turze przestrzennej obszarów. Planowanie przestrzenne musi być zatem podstawowym narzędziem ochrony i kształtowania środowiska [Dubel, 1996]. Ochrona i racjonalna gospodarka zasobami przyrody poprzez prawidłowe decyzje planistyczne, stanowi bowiem w warunkach polskich jedną z najbardziej efektywnych dróg prowadzących do harmonijnego współdziałania człowieka i przyrody.

Celem niniejszego artykułu jest określenie roli miejscowego planowania przestrzennego jako instrumentu ochrony i kształtowania środowiska. W warstwie empirycznej celem pracy jest analiza instrumentów ochrony środowiska przyrodniczego na przykładzie podkrakowskiej gminie Zabierzów.

2. Proces miejscowego planowania przestrzennego

W wyniku reformy samorządowej państwa zadania publiczne realizowane dotąd przez administrację państwową rozdzielone zostały na zadania organów państwa i gmin. Zmianie uległ także system planowania przestrzennego w Polsce. System ten uległ rozdzieleniu na planowanie rządowe, obejmujące wykonywanie takich opracowań planistycznych jak: studia przestrzennego zagospodarowania kraju i studia przestrzennego zagospodarowania województw, oraz planowanie samorządowe, obejmujące sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego [Piech, 1993].

Podstawowym narzędziem gospodarowania terenami na obszarach gmin są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Gmina wykonuje zadania publiczne we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność, posiada osobowość prawną, a jej samodzielność podlega ochronie sądowej [Ustawa...1990]. Wśród wielu zadań własnych realizowanych przez samorządy terytorialne szczególne znaczenie ma zapewnienie ładu przestrzennego oraz gospodarka gruntami. Zadania te wykonywane są przez gminy samodzielnie w drodze sporządzania, uchwalania i realizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ogólnie rzecz ujmując miejscowy plan przestrzenny określa przyrodnicze, społeczne, ekonomiczne i kulturowe warunki przestrzennego zagospodarowania gmin i miast lub ich części oraz cele i zasady polityki przestrzennej tych jednostek terytorialnych.

Przez proces miejscowego planowania przestrzennego rozumieć należy wzajemnie powiązane działania polegające na sporządzaniu aktów planistycznych (to jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowego planu przestrzennego) oraz gospodarowaniu terenami. Na rys. 1 przedstawiono schemat tego procesu. Proces ten obejmuje zatem trzy etapy: wykonanie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, sporządzenie miejscowego planu przestrzennego oraz gospodaro-

wanie terenami, to jest wydawanie przez administrację samorządową decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest aktem prawnym (przepisem gminnym) powszechnie obowiązującym. Razem z przepisami szczególnymi stanowi on podstawę wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Jego ustalenia są wiążące nie tylko dla organów gminy i instytucji publicznych, ale także dla obywateli.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – w przeciwieństwie do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – nie ustanawia przepisów gminnych. Nie ma ono charakteru aktu powszechnie obowiązującego i nie może stanowić podstawy decyzji administracyjnych (a więc także podstawy decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu). Mimo to ma ono fundamentalne znaczenie dla organów gminy. Jest ono wiążące dla organów gminy i zawiera normy określające kierunki i sposoby działania organów i jednostek pozostających w systemie organizacyjnym aparatu gminy [Piech, Gawroński, 1997].

Po wykonaniu i zatwierdzeniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rozpoczyna się jego realizacja czyli gospodarowanie gruntami polegające na wydawaniu inwestorom decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Z kolei po uzyskaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, inwestorzy mogą podjąć starania o uzyskanie pozwolenia na budowę w nawiązaniu do przepisów ustawy prawo budowlane [Ustawa...1994b].

3. Problematyka ochrony i kształtowania środowiska w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym wprowadza istotną nowość do miejscowego planowania przestrzennego. Jest nią „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”. Opracowanie to jest aktem planistycznym, określającym politykę zagospodarowania przestrzeni gminy. Studium to poprzedza uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Chodzi bowiem o to, aby rada gminy zapewniła sobie wpływ na przyszłe rozwiązania przestrzenne jeszcze przed uchwaleniem przepisu gminnego, jakim jest plan miejscowy. Plan miejscowy stanowi bowiem już tylko zapisanie przyjętych w studium ustaleń w układzie prawnoprzestrzennym [Kozłowski, 1996].

W studium tym uwzględnia się uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu, występowania terenów i obiektów chronionych na podstawie przepisów szczególnych, stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej, prawa własności oraz jakości życia miesz-

kańców. Na rys. 2 zaprezentowano problematykę tego studium ze szczególnym uwzględnieniem problematyki z dziedziny ochrony środowiska.

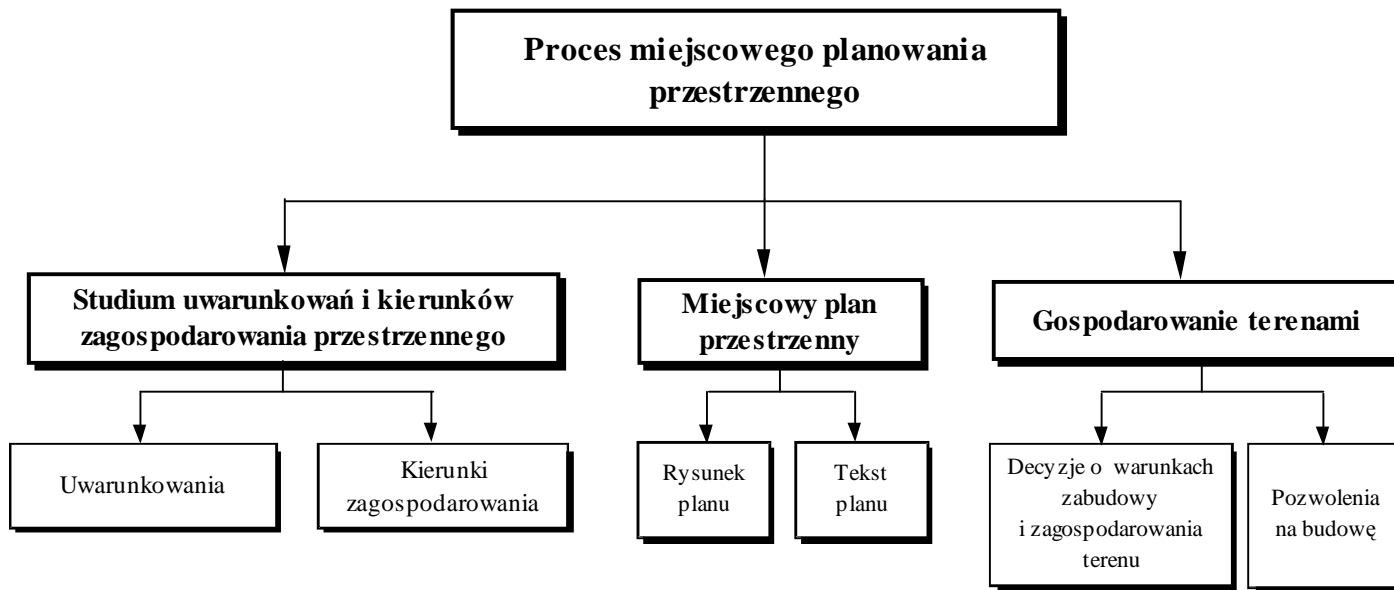
Sporządzenie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” jest procesem dwuetapowym: najpierw określa się uwarunkowania rozwoju, następnie na ich podstawie – kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy.

Wśród pięciu grup zagadnień stanowiących zakres wewnętrznych uwarunkowań rozwoju gminy (rys. 2) ważne miejsce zajmują uwarunkowania przyrodnicze. Określenie wpływu czynników środowiska przyrodniczego na możliwości rozwoju przestrzennego gminy wymaga sporządzenia inwentaryzacji środowiska przyrodniczego, analizy funkcjonowania środowiska oraz określenia zagrożeń środowiskowych.

Inwentaryzacja środowiska przyrodniczego obejmuje problematykę: budowy geologicznej i ukształtowania powierzchni, warunków klimatycznych, wód powierzchniowych i podziemnych, gleb, szaty roślinnej i świata zwierzęcego oraz obszarów ekologicznie chronionych. Dla funkcjonowania przyrody zasadnicze znaczenie ma struktura ekologiczna gminy, w tym wielkość i wzajemny układ różnego rodzaju ekosystemów. Zagrożenia środowiskowe natomiast mają wskazać obecne i przewidywane zagrożenia środowiska przyrodniczego na obszarze gminy, a w szczególności zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego i wód, zrzuty ścieków, skażenie gleb, zagrożenie hałasem.

Obok uwarunkowań wewnętrznych (lokalnych) w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego muszą być także uwzględnione uwarunkowania zewnętrzne, czyli cele i kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze województwa. W szczególności chodzi tu o uwarunkowania wynikające z ustanowionych przez wojewodę aktów prawa miejscowego obowiązujących na obszarze województwa, a także o uwarunkowania wynikające z konieczności lokalizacji na obszarze gminy zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Drugi etap sporządzania „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” dotyczy określenia kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Kierunki te wynikają zarówno z syntezy uwarunkowań rozwoju jak również z analizy celów i priorytetów rozwojowych. Te ostatnie z kolei wywodzić się mogą od społeczności lokalnej oraz ze strategicznego programu rozwoju społeczno-gospodarczego, który jest podstawowym dokumentem formułujących długookresowe cele i preferencje rozwojowe gminy [Piech, Gawroński, 1997].

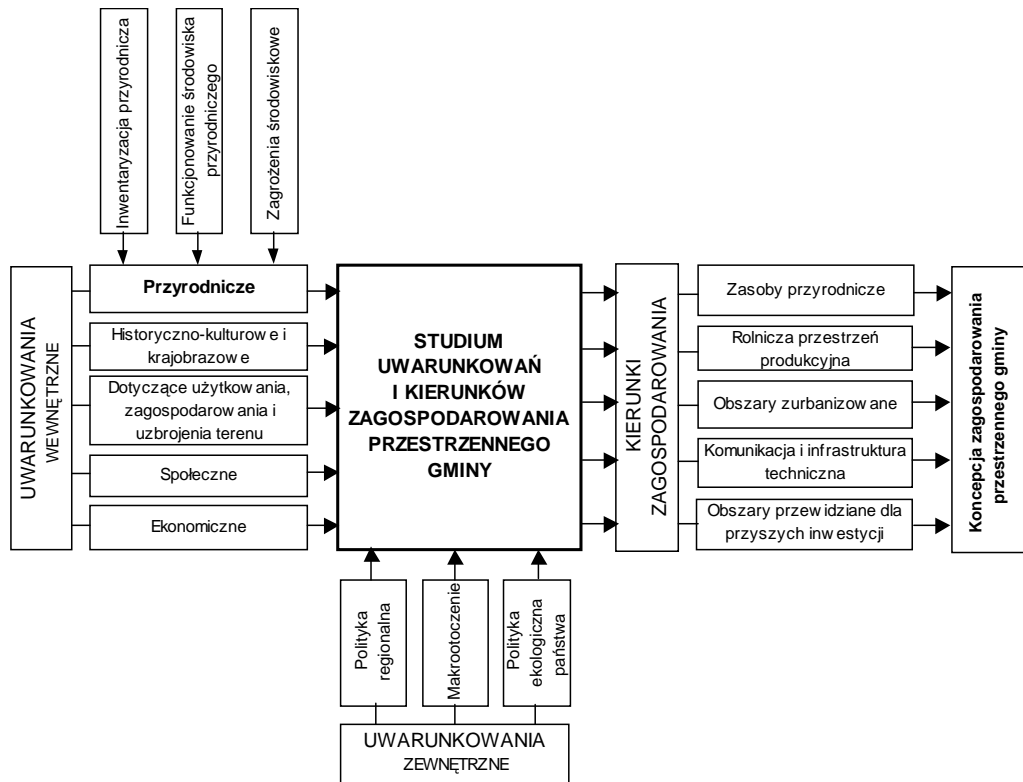

Rys. 1. Schemat procesu miejscowego planowania przestrzennego

Fig. 1. Scheme of local spatial planning process

źródło: badania własne

source: author's study

Rys. 2. Problematyka studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Fig. 2. Problems of study of conditions and directions of spatial management

źródło: badania własne

source: author's study

Spośród pięciu zagadnień stanowiących podstawę koncepcji zagospodarowania przestrzennego gminy (rys. 2) szczególne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju mają zasoby przyrodnicze oraz problematyka związana z rolniczą przestrzenią produkcyjną i lasami. Tworząc tę koncepcję, należy przedstawić kierunki zagospodarowania z uwzględnieniem posiadanych zasobów przyrodniczych, a w szczególności wizję rozwoju funkcji bazujących na bogactwie przyrody (rolnictwo ekologiczne, agroturystyka, rekreacja i turystyka, leśnictwo, uzdrowiska), a także określić możliwości wykorzystania zasobów przyrody o wysokich parametrach jakościowych do lokowania specjalnej produkcji np. przemysłu spożywczego, uprawy ziół, specjalnych upraw do celów energetycznych i innych.

Należy zaproponować także pożądane kierunki przekształceń gospodarki rolnej i leśnej, a w szczególności optymalne formy gospodarowania rolnego nie powodujące zniszczeń i zaburzeń w środowisku, zaś w gospodarce leśnej uwzględnić należy pozaprodukcyjną funkcję lasów (ekologiczną, wodochronną, glebochronną, rekreacyjną).

Ponadto przy formułowaniu celów rozwojowych gminy jednym z nich może być ekorozwój, czyli rozwój zapewniający ochronę potencjałów przyrodniczych oraz prowadzący do równowagi ekologicznej [Gawroński, Piech, 1997].

Jak wynika z przeprowadzonych rozważań miejscowe planowanie przestrzenne jest ważnym narzędziem ochrony i kształtowania środowiska bowiem w procesie sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dokonuje się inwentaryzacji zagadnień fizjograficznych i problematyki z zakresu ochrony środowiska, które na etapie diagnozy stanu istniejącego należy przetworzyć poddać analizie i ocenić. Ponadto w ramach tego aktu planistycznego określa się kierunki zagospodarowania w oparciu o posiadane zasoby przyrodnicze oraz dokonuje się wyboru priorytetów rozwoju w tym ekorozwoju.

4. Narzędzia ochrony środowiska w procesie miejscowego planowania przestrzennego

4.1. Prognoza skutków wpływu ustaleń miejscowych planów przestrzennych na środowisko przyrodnicze

Na etapie sporządzania projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym [Ustawa...1994a] wprowadza także ważny instrument ochrony środowiska. Jest nim obowiązek wykonywania, prognoz skutków wpływu ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennych na środowisko przyrodnicze.

Jest to z punktu widzenia ochrony środowiska bardzo istotny zapis ustawowy, bowiem po raz pierwszy wprowadzono obowiązek oceny zamierzeń urbanistów przez specjalistów z dziedziny ochrony środowiska. Przedmiotem tej oceny jest wpływ rozwiązań przyjętych w planie przestrzennym na szeroko rozumiane środowisko przyrodnicze. Wydaje się, że instrument ten wymuszać będzie zmianę dotychczasowego warsztatu wielu planistów przestrzennych [Kozłowski, 1996].

Zgodnie z deklaracją powyższej ustawy Minister Ochrony Środowiska, Zasobów naturalnych i Leśnictwa (obecnie Minister Środowiska), wydał rozporządzenie z dnia 9 marca 1995 określające wymagania, jakim powinna odpowiadać taka prognoza [Dz. U. nr 29, poz. 150].

Zakres tego opracowania obejmuje elementy na które ustalenia planu mogą mieć wpływ (powietrze, powierzchnia ziemi łącznie z glebą, kopaliny, wody powierzchniowe i podziemne, klimat, świat zwierzęcy i roślinny, krajobraz oraz obszary ekologicznie chronione) oraz informacje o przyjętych założeniach metodycznych i obszarze opracowania. Na rys. 3 przedstawiono problematykę tej prognozy. Prognoza ma określić i ocenić skutki wywierane na środowisko przyrodnicze, które mogą wynikać z projektowanego przeznaczenia terenu. W szczególności chodzi tu o skutki związane z emisją zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, wytwarzaniem odpadów, hałasem i wibracjami promieniowaniem niejonizującym, ryzykiem wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, a także o skutki występujące na terenach ekologicznie chronionych.

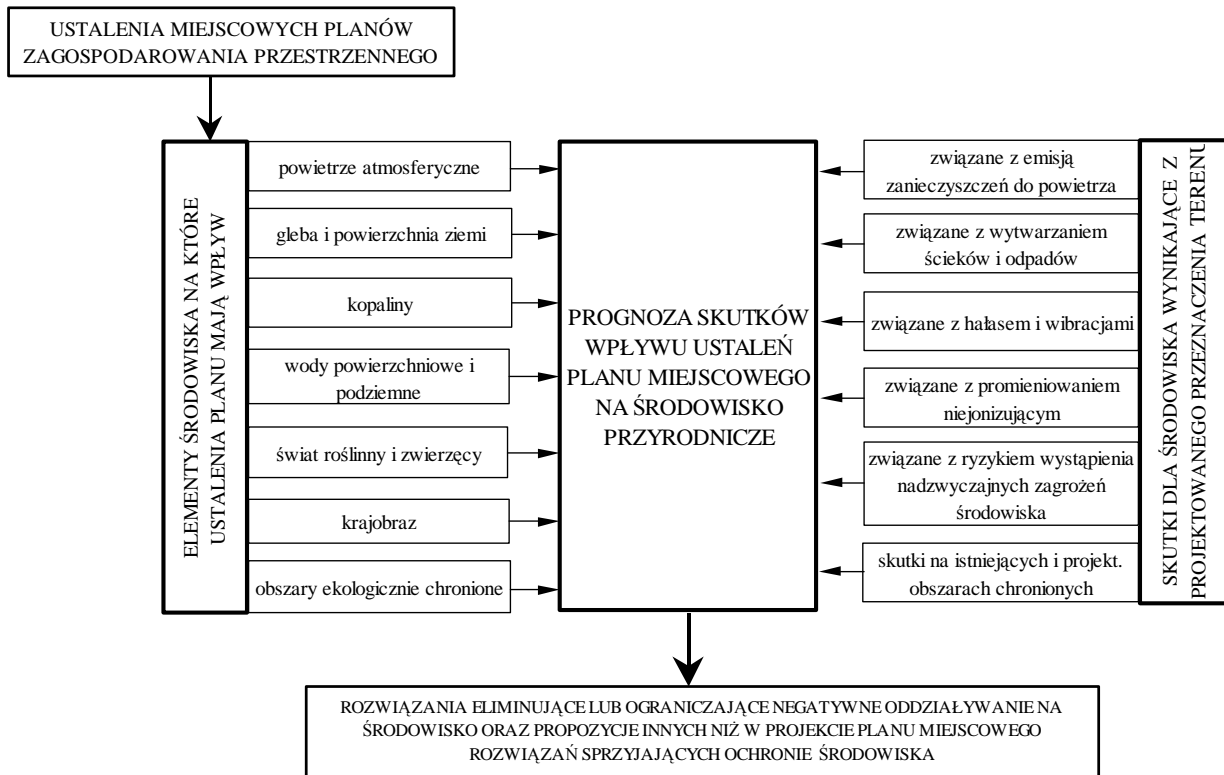
W konkluzji wykonanej prognozy należy przedstawić: rozwiązania eliminujące lub istotnie ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko oraz – w zależności od potrzeb - sformułować propozycję innych niż w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska.

Wydaje się, że to właśnie opracowanie pełni funkcje kontrolną i weryfikacyjną w odniesieniu do ustalonych wcześniej w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”, zasad ekorozwoju.

4.2. Ochrona środowiska przyrodniczego na etapie gospodarowania gruntami (raport oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko przyrodnicze)

Proces miejscowego planowania przestrzennego obejmuje także etap gospodarowania terenami, to jest wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu oraz pozwoleń na budowę. Decyzje te są aktami administracyjnymi, które określają warunki pod jakimi może nastąpić zmiana przeznaczenia terenu, w tym jego zabudowa.

Rys. 3. Problematyka prognozy skutków ustaleń miejscowych planów przestrzennych na środowisko przyrodnicze

Fig. 3. Problems of prognosis of effects of local spatial planning on natural environment

źródło: badania własne

source: author's study

Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydaje się w oparciu o istniejący i aktualny miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w nim bowiem zapisane są wszelkie ograniczenia i uwarunkowania lokalizacyjne.

W przypadku braku dla danego terenu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, „Decyzję o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu” przygotowuje osoba posiadająca uprawnienia urbanistyczne, w oparciu o przepisy szczegółowe. W przepisach szczegółowych bowiem zawarte są nakazy, zakazy i zasady wykorzystania terenów oraz zasady lokalizacji niektórych inwestycji, a także wymagania związane z ochroną środowiska.

Występują tu także ważne dla gospodarki przestrzennej instrumenty ochrony środowiska. Zgodnie z ustawą prawo ochrony środowiska [Ustawa...2001] wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, dotyczącej przedsięwzięcia mogącego znacząco oddziaływać na środowisko (Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 14 lipca 1998 r., Dz. U. nr 93, poz. 589), wiąże się z przeprowadzeniem postępowania w sprawie oceny oddziaływania tego przedsięwzięcia na środowisko przyrodnicze. Postępowanie to stanowi część postępowania zmierzającego do wydania decyzji administracyjnej i przeprowadza je organ właściwy do wydania takiej decyzji. W wypadku decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu są to organy samorządu terytorialnego.

Decyzje których wydanie wymaga przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko dotyczą:

1. Decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.
2. Decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego oraz decyzja o pozwoleniu na zmianę sposobu użytkowania obiektu budowlanego.
3. Koncesji na poszukiwanie lub rozpoznawanie kopalni, na wydobywanie kopalni ze złóż, na bezzbiornikowe magazynowanie substancji w górotworze oraz składowanie odpadów w podziemnych wyrobiskach górniczych, na poszukiwanie i wydobywanie surowców mineralnych znajdujących się w odpadach powstałych po robotach górniczych oraz po procesach wzbogacania kopalni.
4. Pozwoleń wodno-prawnych w zakresie
  1. wykonywanie urządzeń wodnych,
  2. poboru wód podziemnych,
  3. rolniczego wykorzystania ścieków.
5. Decyzji ustalająca warunki prowadzenia robót polegających na regulacji wód oraz budowie wałów przeciwpowodziowych, a także robót melioracyjnych, odwodnień budowlanych oraz innych robót ziemnych zmieniających stosunki wodne - na terenach o szczególnych walorach przyrodniczych.

6. Decyzji zatwierdzająca projekt scalenia lub wymiany gruntów.
7. Decyzji o zmianie lasu na użytek rolny.
8. Decyzji o ustaleniu lokalizacji autostrady - wydana na podstawie przepisów o autostradach płatnych - oraz decyzja o ustaleniu lokalizacji drogi ekspresowej, gdy decyzje te dotyczą odcinków, które we wskazania lokalizacyjnych zostały wskazane jako niewralgiczne z uwagi na uwarunkowania ochrony środowiska lub możliwość wystąpienia konfliktów społecznych.

Procedura postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko wymaga sporządzenia raportu oddziaływania inwestycji na środowisko. Zakres problematyki tego raportu przedstawiono na rys. 4.

Opracowanie raportu wymaga, poza opisem planowanego przedsięwzięcia i elementów przyrodniczych objętych zakresem oddziaływania, przedstawienia charakterystyki analizowanych wariantów przedsięwzięcia oraz uzasadnienia wyboru konkretnego wariantu. Wymaga także opisu potencjalnie znaczących oddziaływań inwestycji na środowisko, porównania proponowanych rozwiązań z rozwiązaniami stosowanymi w praktyce krajowej i zagranicznej, a także analizy możliwych konfliktów społecznych związanych z planowanym przedsięwzięciem. W konkluzji wykonanego raportu przedstawić należy działania mające na celu zapobieganie, zmniejszanie lub kompensowanie szkodliwych oddziaływań.

5. Narzędzia ochrony środowiska w gospodarce przestrzennej na przykładzie podkrakowskiej gminy Zabierzów

Praktyczny aspekt przedstawionych wyżej rozważań teoretycznych stanowi analiza instrumentów ochrony środowiska w gospodarce przestrzennej na przykładzie gminy Zabierzów.

Gmina ta położona na zachód od Krakowa liczy 9928 ha powierzchni ogólnej, w tym użytki rolne stanowią 65,4% oraz lasy 14,2%. Zamieszkuje ją 21211 osób (stan na koniec 2000 r.), zaś gęstość zaludnienia wynosi 214 osób/1km². Jest to specyficzna gmina która szczególnie nadaje się do tego typu badań zarówno ze względu na występujące tam niezwykle cenne osobliwości przyrodnicze, jak i ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo aglomeracji krakowskiej.

W gminie tej następujące obszary są statutowo chronione ze względu na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe:

- rezerwat przyrody: Wąwóz Bolechowicki, Skała Kmity, Dolina Klucz wody;
- parki krajobrazowe: Dolinki Krakowskie, Park Tenczyński – wchodzące w skład Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych;
- obszary chronionego krajobrazu stanowiące otulinę wyżej wymienionych parków – obejmujące praktycznie obszar całej gminy.

Rys. 4. Problematyka raportu oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko przyrodnicze

Fig. 4. Problems of report of enterprise impact on natural environment

źródło: badania własne

source: author's study

Realizacja zasad ochrony środowiska na etapie sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zabierzów polegała na skierowaniu rozwoju gospodarczego gminy na dziedziny i kierunki nie powodujące pogłębienie występujących oraz powstawanie nowych konfliktów z określonymi prawnie normami i zasadami ochrony środowiska.

W ramach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy określono politykę regionalną w zakresie ochrony środowiska. Określona na tym etapie polityka jest w znacznej części konsekwencją polityki państwa i odzwierciedleniem aktów prawnych powszechnie obowiązujących w tym zakresie w kraju. Natomiast ustalenia dotyczące polityki ochrony środowiska dla gminy Zabierzów określają następujące warunki dotyczące respektowania obowiązujących norm czystości powietrza i gleb oraz norm dopuszczalnego hałasu, a w szczególności:

- likwidację uciążliwości (doprowadzenie do powszechnie obowiązujących norm) w obiektach istniejących, stanowiących zagrożenie dla środowiska, poprzez montaż urządzeń i instalacji skutecznie je likwidujących;
- niedopuszczenie do lokalizacji nowych obiektów i urządzeń uciążliwych dla środowiska, w tym z zakresu przemysłu, wytwórczości, składowania i komercji;
- wykorzystanie w szerokim zakresie wymogu sporządzania ocen skutków wpływu inwestycji na środowisko na etapie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.
- likwidację dzikich wysypisk;
- sukcesywną kontynuację wyposażania wsi w systemy kanalizacyjne;
- tworzenie warunków i preferencji rozwiązań zaopatrzenia w ciepło w oparciu o paliwa ekologiczne.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego określono także sześć stref polityki przestrzennej. Na podstawie uwarunkowań przyrodniczych wyróżniono dwie z nich, a mianowicie: strefę przyrodniczo-czynną i strefę chronionego krajobrazu.

Generalne ustalenia polityki przestrzennej w odniesieniu do gminy Zabierzów dotyczą zapewnienia warunków zrównoważonego rozwoju, to jest takiej organizacji przestrzennej, która eliminowałaby ilość konfliktów między ochroną środowiska a rozwojem gospodarczym i działaniami na rzecz poprawy warunków życia mieszkańców.

Formułując kierunki zagospodarowania jako elementy decydujące o przyjętych kierunkach rozwoju poszczególnych obszarów gminy przyjęto: uwarunkowania i walory przyrodnicze, stopień dostępności terenu, stan zainwestowania i rodzaj użytkowania terenu, występujące tendencje oraz predyspozycje terenu.

Ochrona i kształtowanie środowiska w ramach miejscowego planu zagospodarowania gminy Zabierzów polegała na sporządzeniu prognozy skutków wpływu ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na środowiska dla potrzeb zmiany miejscowego planu obejmującej cztery następujące wsie: Bolechowice, Brzeziny, Ujazd i Zelków. Zmiany te dotyczyły lokalizacji kompleksu zabudowy mieszkaniowej, położonej w strefie ochrony pośredniej ujęcia wody pitnej z rzeki Rudawy.

Prognoza ta obejmuje charakterystykę i ocenę elementów środowiska na które ustalenia planu mogą mieć wpływ, a w szczególności: ukształtowanie i użytkowanie terenu, budowa geologiczna warunki posadowienia obiektów, gleby, warunki wodne, szata roślinna i świat zwierzęcy, walory krajobrazowe, położenie w stosunku do obszarów chronionych.

Następnie zidentyfikowano możliwe oddziaływania na środowisko proponowanej zabudowy, takie jak: emisja zanieczyszczeń do powietrza, wytwarzanie ścieków i odpadów, hałas, wibracje, elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące oraz ryzyko wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. Z kolei ustalono skutki wpływu realizowanego przedsięwzięcia na: powietrze atmosferyczne, powierzchnię ziemi łącznie z glebą, kopaliny, wody powierzchniowe i podziemne, klimat, ludzi, krajobraz oraz świat roślinny i zwierzęcy. A na koniec przedstawiono rozwiązania eliminujące bądź ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko planowanej inwestycji.

Przykładem instrumentu ochrony środowiska w ramach gospodarowania gruntami oraz w procesie inwestycyjnym w gminie Zabierzów jest ocena oddziaływania na środowisko przyrodnicze sporządzona dla projektu oczyszczalni ścieków we wsi Zelków.

Zawiera ona ocenę charakteru rozwiązań technologicznych i technicznych projektowanej oczyszczalni, w tym bilans ścieków surowych, jakość ścieków oczyszczonych, charakterystykę odbiornika oczyszczonych ścieków, schemat technologiczny oczyszczalni oraz opis technologii oczyszczania. Ponadto ocena zawiera charakterystykę terenu i zabudowy w sąsiedztwie oczyszczalni oraz ocenę lokalizacji przedmiotowej oczyszczalni. Ostatnim etapem oceny jest określenie oddziaływania oczyszczalni na poszczególne komponenty środowiska z określeniem zastosowanych sposobów minimalizowania ujemnego wpływu urządzeń oczyszczalni na te komponenty.

W rozdziale tym na przykładzie wybranej gminy zaprezentowano przykłady instrumentów ochrony i kształtowania środowiska występujących w procesie miejscowego planowania przestrzennego.

6. Wnioski i podsumowanie

Miejscowe planowanie przestrzenne jest ważnym instrumentem ochrony i kształtowania środowiska na szczeblu samorządów terytorialnych. Jedynie w procesie planowania przestrzennego dokonuje się wyborów priorytetów rozwoju, w tym ekorozwoju.

W procesie tym problematyka z dziedziny ochrony i kształtowania środowiska na etapie określania uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy sprowadza się do inwentaryzacji określonego zakresu zagadnień fizjograficznych i problematyki z dziedziny ochrony środowiska, które na etapie diagnozy i oceny stanu istniejącego należy przetworzyć, poddać analizie i ocenić. Ponadto na etapie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, określa się kierunki zagospodarowania gminy, zwłaszcza w oparciu o posiadane zasoby przyrodnicze oraz dokonuje się wyboru priorytetów rozwoju.

Prognozy skutków ustaleń planów zagospodarowania przestrzennego oraz postępowania w sprawie oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko przyrodnicze wykonywane w ramach warunków zabudowy i zagospodarowania terenu - są ważnymi instrumentami ochrony środowiska w gospodarce przestrzennej. Umożliwiają one wyeliminowanie lub ograniczenie rozwiązań przestrzennych nie sprzyjających ochronie środowiska. Wydaje się ponadto, że prognozy te pełnią funkcję kontrolną i weryfikacyjną w odniesieniu do zasad i celów ekorozwoju sformułowanych na etapie sporządzania „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”.

W świetle nowych uregulowań prawnych wzrosła ranga dotychczas wykonywanych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze, zmieniła się także procedura ich wykonywania. Obecnie bowiem postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko jest częścią procesu decyzyjnego zmierzającego do wydania decyzji administracyjnej dotyczącej przedsięwzięcia które może negatywnie oddziaływać na środowisko.

Literatura

1. **Dubel K.:** Ochrona i kształtowanie środowiska. Oficyna Wydawnicza MAKAGO, Bytom 1996.
2. **Gawroński K., Piech J.:** Miejscowe planowanie przestrzenne a problematyka ekorozwoju. II Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt. „Przyrodnicze i techniczne problemy ochrony i kształtowania środowiska rolniczego”, Wydawnictwo AR w Poznaniu, 39÷45, 1997.
3. **Kozłowski S.:** Przyrodnicze kryteria gospodarki przestrzennej kraju, województwa i gminy. Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Lublin, 1996.

4. **Piech J.:** Planowanie przestrzenne na drodze przemian. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie, Sesja Naukowa z. 39, 113-117, 1993.
5. **Piech J. Gawroński K.:** Zagospodarowanie przestrzenne a strategia rozwoju gminy. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Konferencje, XIV, z. 312, 45÷52, 1997.
6. **Pogodziński Z.:** Planowanie przestrzenne terenów wiejskich, PWN. Warszawa. 1975.
7. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 9 marca 1995 r. w sprawie określenia wymagań jakim powinna odpowiadać prognoza skutków wpływu ustaleń miejscowego planu przestrzennego na środowisko przyrodnicze. Dz. U. nr 29, poz. 150.
8. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 14 lipca 1998 r. w sprawie określenia rodzajów inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi albo mogących pogorszyć stan środowiska oraz wymagań jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania na środowisko tych inwestycji. Dz. U. 93, poz. 589.
9. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym. Teks jednolity Dz. U. nr 13, poz. 74.
10. Ustawa z dnia 7 lipca 1994a r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Dz. U. nr 89, poz. 415.
11. Ustawa z dnia 7 lipca 1994b r. prawo budowlane. Dz. U. nr 89, poz. 414.
12. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. prawo ochrony środowiska. Dz. U. nr 62, poz. 627.

Local Spatial Planning As A Tool For Protecting And Shaping The Environment

Abstract

Local spatial planning is an important instrument in protecting and shaping the environment on the level of local governments. Only during the process of spatial planning priorities of development, including ecological development are chosen. New regulations concerning spatial development adapt system of spatial planning to changing economical and political conditions in our country. The new philosophy of planning is based on the idea of its adapting to requirements of market economy, saving independence of communes as well as protection of the natural environment.

The presently binding Law on Spatial Management has introduced an ecological criterion of development and has made it a basic decisive factor in the spatial management in general. Ecological and social targets are regarded superior, overriding goals of the development, i.e. the most important ecological

task is to provide and assure the undisturbed continuation of nature, and as for the social targets, to ensure the adequate life quality of human being.

The objective of this paper is to determine a role of the local spatial planning regarded a tool for protecting and shaping the environment.

On the basis of the studies performed, it was possible to conclude the following:

1. Local spatial planning is an important instrument of protecting and shaping the environment at a local governmental level. Specific developmental priorities are chosen, including the eco-development, during the process of spatial planning.
2. Under this process, and whilst determining special community's circumstances impacting its spatial management, actions from the domain of environmental protection and arrangement are reduced to registering some physiographical problems contained in a particular range of questions, as well as to listing some issues pertaining to environmental protection. Subsequently, during a phase of diagnosing and assessing the existing state, all the registered and listed questions have to be processed, analysed, and evaluated. Additionally, during the next phase called "Study of spatial management conditions, circumstances and trends", trends in the community management are to be determined with regard to the community's natural resources and wealth.
3. Important environmental protection instruments to be applied in spatial management are: forecasting the effects of developed and approved spatial management plans, and evaluation procedures used to assess impacts exerted by a given project on the environment. They enable the elimination or the limitation of negative spatial solutions that do not favour the environmental protection. Besides, it is also possible that such forecasts fulfil a control and verifying function with regard to philosophy and targets of eco-development formulated during the already cited phase "Study of spatial management conditions, circumstances and trends".
4. In the light of new, legal regulations, the position and importance of the hitherto performed assessments of impact on the natural environment essentially increased, and the accomplishment procedure of such assessments was changed, too. Right now, the actions aiming at the environmental impact assessment are part of the entire decision-making process; such a process ends in issuing an administrative decision referring to a project of a probable negative impact on the environment.